

## GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH, SINH VIÊN GÓP PHẦN NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG NGUỒN NHÂN LỰC

NGUYỄN LONG GIAO (\*)

Những năm gần đây, giáo dục kỹ năng sống nổi sốt quan tâm cả trong và ngoài nước. Điển hình thế giới về giáo dục cho mỗi người tại Senegan (2000), cũng nhờ Chương trình hành động Dakar năm 2000 có 6 mục tiêu, trong đó có hai phần chính "Mỗi quốc gia phải đảm bảo cho người học nước tiếp cận chương trình giáo dục kỹ năng sống phù hợp", và nội dung thời yêu cầu "Khi nhận giáo dục chất lượng giáo dục cần phải nhận giáo dục kỹ năng sống của người học". Nhờ vậy, giáo dục kỹ năng sống cho người học là một nhiệm vụ hết sức quan trọng nói với giáo dục các nước nói chung và Việt Nam nói riêng.

Khi nhận cấp nên vấn đề kỹ năng sống, khai nhiều quan niệm nước trình bày, diện rất dồi dào nhiều góc độ và cách tiếp cận khác nhau. Quyển nhì năm Liên Hiệp Quốc (UNICEF) quan niệm kỹ năng sống là cách tiếp cận giúp thay đổi hoặc hình thành hành vi mới. Cách tiếp cận này lâu nay nên sẽ cần bằng việc tiếp thu kiến thức, hình thành thái độ và kỹ năng. Trong khi, tổ chức y tế thế giới (WHO) thì coi kỹ năng sống là những kỹ năng mang tính tâm lý xã hội, kỹ năng về giao tiếp nước vẫn dùng trong những tình huống hàng ngày để tổ chức một cách hiệu quả với người khác và giải quyết các hiệu quả những vấn đề những tình huống của cuộc sống hàng ngày. Còn tổ chức văn hóa, khoa học và giáo dục của Liên hiệp quốc (UNESCO) cho rằng kỹ năng sống là năng lực cá nhân để thích ứng với môi trường sống và tham gia vào cuộc sống hàng ngày. Không những thế việc phân loại kỹ năng sống cũng hết sức đa dạng và phong phú. Nếu như tổ chức y tế thế giới (WHO) phân giáo dục kỹ năng

sống làm 3 nhóm: nhóm kỹ năng nhận thức, nhóm kỹ năng nông nhàn với xúc cảm, nhóm kỹ năng tổng tài, thì theo tổ chức văn hóa, khoa học và giáo dục của Liên hiệp quốc (UNESCO), kỹ năng sống gồm với 4 trụ cột giáo dục: học để biết, học để làm, học để chung sống với người khác, học để làm người. Riêng ở Việt Nam, nhiều kỹ năng sống nước học sinh, sinh viên mong nước tiếp cận như: biết tôn trọng thời gian và bản thân; biết sống an toàn, lành mạnh; biết đạt mục tiêu phù hợp với cuộc sống; biết giao tiếp với hiệu quả; biết tôn trọng, tôn trọng; biết nông nhàn với cảm xúc căng thẳng; biết học phương pháp học; biết ra quyết định; biết phòng tránh tai nạn xã hội; biết tự duy sáng tạo; biết thuyết phục; biết bảo vệ môi trường sống; biết thông lượng; biết tìm kiếm sự giúp đỡ; biết xã hội nông nhàn; biết chơi các môn thể thao; biết phòng tránh sởi lở; biết tự duy phê phán; biết hợp tác và cạnh tranh; biết giải quyết mâu thuẫn, tranh chấp; biết nói ngôn ngữ của cô thể biết tôn trọng mình... cho nên, có thể nước phân loại kỹ năng sống theo các mối quan hệ nhóm các kỹ năng nhận biết và sống với chính mình: tôn trọng thời gian, xã hội nông nhàn, kiếm soát cảm xúc, ứng phó với căng thẳng,...; nhóm các kỹ năng nhận biết và sống với người khác: giao tiếp, giải quyết mâu thuẫn, thông lượng, tôn trọng, bày tỏ sự cảm thông, hợp tác,...; nhóm các kỹ năng ra quyết định một cách hiệu quả tìm kiếm và xử lý thông tin, tự duy phê phán, tự duy sáng tạo, ra quyết định, giải quyết vấn đề. Nhờ vậy, có thể hiệu kỹ năng sống là năng lực, là cách thức, là công cụ mà mỗi người cần có để nói phó và vượt qua những thách thức, góp phần tích cực nâng cao chất lượng cuộc sống của chính bản thân và của cộng đồng. Và giáo dục kỹ năng sống là

(\*) ThS. Hiệu trưởng trường THCS Khánh Bình, Quận 8, Thành phố Hồ Chí Minh.

hình thành cách sống tích cực trong xã hội hiện đại, làm thay đổi những hành vi lành mạnh và thay đổi những hành vi, thói quen tiêu cực trên cơ sở giúp người học có cái kiến thức, giải trừ, thái độ và các kỹ năng thích hợp... Nếu tôi nói người học sẽ có thái độ tích cực nói với những tình huống gây căng thẳng và sẵn sàng chấp nhận những khó khăn, thử thách trong cuộc sống.

Thời tiết cho thấy, kỹ năng sống đóng vai trò vô cùng quan trọng, nếu không xem là chìa khóa vàng dẫn đến thành công của con người trong cuộc sống cũng như trong công việc. Do vậy, việc giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên là việc làm vô cùng cần thiết và hữu ích nói với nền giáo dục. Ở các nước phát triển phương Tây, việc giáo dục kỹ năng sống cho tất cả các bậc học được tiến hành từ lâu, thanh thiếu niên nắm bắt được những kỹ năng sống và những tình huống sẽ xảy ra trong cuộc sống, cách nói diễn, thông thạo và phương pháp vượt qua những khó khăn, thử thách, nhằm tránh hoặc giảm bớt những mâu thuẫn, xung đột, bạo lực có thể xảy ra giữa người với người, giữa người với thiên nhiên. Chẳng hạn như: Mỗi năm, khối học sinh lớp 8 các trường công lập tại Pittsburgh (Anh) được tham gia vào một khóa học ngắn của đội an Các kỹ năng Nghề nghiệp và Lý thuyết dành cho học sinh (OASES). Theo đó các em sẽ có một ngày lễ hội vui và trang trí lại một ngôi nhà bỏ hoang. Qua công việc, các em học được các kỹ năng nhỏ lẻ kế hoạch, giao tiếp với cộng đồng và quyết định nhóm. Ngoài ra, các em có thể phát huy và học hỏi thêm các kiến thức về ngành nghề khoa học chính trị, toán học và xã hội học. Tổng cộng, tất cả mọi học sinh học trong và ngoài nước Mỹ đều có thể tham gia chương trình học Presidential Classroom nếu nhận được thư mời Washington trong một tuần, nghe những nhà chính trị phát biểu, được hướng dẫn tham quan bởi những chuyên viên nhiều kinh nghiệm, tham dự các buổi họp báo ban và các vấn đề hiện nay mà các nước đang gặp phải. Sau khóa học, học sinh có kiến thức về việc thế giới chính trị thế giới hoạt động như thế nào và có ảnh hưởng gì tới cuộc sống của nhân dân. Tại trường

Trung học Challenger ở Colorado (Mỹ), giáo viên có thể cho học sinh thời gian học hoặc có thể dạy các phòng thí nghiệm của bạn cách lái xe hoặc sinh vào nhiều trường thay vì chỉ dạy các thí nghiệm của giới hạn trong trường. Ở các trường đại học, trong đó có trường đại học Stanford, California Berkeley, sinh viên thông thạo người khác sống các khóa học và có vai trò trong việc thay đổi chương trình học, làm việc gần gũi với nhu cầu học của họ. Từ những năm đầu thập niên 1980, các trường học tại Mỹ đã đưa ra chương trình Thanh thiếu niên vốn xa hôn (TOP) nhằm giúp các thanh thiếu niên tăng cường các hành vi tích cực để đạt được các mục tiêu cuộc sống, hoạt động và các kỹ năng cần thiết để phát triển và có cuộc sống hạnh phúc, khỏe mạnh và đạt được các mục tiêu sống thông qua các hoạt động đóng góp tích cực cho cộng đồng. Tại Hàn Quốc, học sinh tiểu học được học cách nói phù hợp với các tài sản nhỏ của họ, năng lực, thiên tài... tại trung tâm nhiều hành trình trải nghiệm cấp Seoul(1). Riêng ở nước ta, mặt dù thời gian gần đây, ngành giáo dục đã quan tâm rất nhiều đến giáo dục kỹ năng sống cho người học. Tuy nhiên, thời gian cho thầy, học sinh, sinh viên chủ yếu được dạy kỹ năng học tập và lý luận, còn việc giáo dục kỹ năng sống cũng còn khai thác chưa được. Theo chuyên viên tâm lý Huỳnh Văn Sơn, có vấn đề Trung tâm chăm sóc tinh thần Y tế cộng đồng Việt: "Hiện nay, thuật ngữ kỹ năng sống được sử dụng khá phổ biến nhưng có phần bỏ "lầm đùng" khi chính những người huấn luyện hay tổ chức các các bậc cha mẹ cũng chưa thể hiểu gì về nó" (2). Kết quả khảo sát của Viện Nghiên cứu môi trường và các vấn đề xã hội, tiến hành nói với hơn 1.000 học sinh, sinh viên thuộc 10 trường Đại học, Cao đẳng và phổ thông trên toàn quốc năm 2009 cho thấy: "Có đến 95% các em chưa nhận thức được rằng về kỹ năng sống, 77,7% chưa bao giờ được dạy, tập huấn kiến thức về kỹ năng sống và

(1) VnExpress 5/6/2009: Tham Hàn Quốc, ngắm việc dạy kỹ năng sống ở Việt Nam.

(2) VnExpress 25/5/2010: Bồi dưỡng mua 'khóa' cho con.

(3) <http://www.tamlyhoc.vn>

hầu hết các em lưng chừng khi trải đời hoặc chừa biệt cách xử lý các tình huống thông gặp trong cuộc sống” (3). Kết quả trên đã chứng minh việc giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên rõ ràng còn nhiều hạn chế. Một nghiên cứu mới đây nhất ở các ngành giáo dục cũng báo cáo 37% sinh viên ra trường không tìm được việc làm do thiếu kỹ năng thực hành xã hội cũng như kỹ năng tổ chức lập, sáng tạo, kỹ năng giao tiếp... và có tới 83% sinh viên ra trường bỏ các nhận xét đúng nhằm giảm thiểu kỹ năng sống. Nguyễn Nhân Tuấn hiện tổng này cũng đáng kể, vì lâu nay ở nước ta, trong các trường gia đình, nhà trường và xã hội chưa quan tâm đúng mức nên giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên. Nhiều phụ huynh chưa chú ý con học suốt năm ngày lễ thì đâu vào đâu học, nhất là ở các nước, không muốn cho con em sinh hoạt xã hội, sớm mất thời giờ ảnh hưởng đến học tập, nhiều gia đình khai thác con cho người giúp việc làm hết mọi việc phục vụ sinh hoạt cá nhân cho con em nên con em chỉ chờ con một hoạt động lao động. Gần đây các phòng tin tức trên các kênh truyền hình và các phương tiện thông tin đại chúng về các cấp nên khai niệm “kỹ năng mềm”, còn nhiều cách giải thích khác nhau về kỹ năng mềm, không nói chung kỹ năng mềm có thể hiểu là các kỹ năng quan trọng trong cuộc sống con người, như kỹ năng sống, kỹ năng giao tiếp, lãnh đạo, làm việc theo nhóm, quản lý thời gian, thư giãn, vượt qua khủng hoảng, sáng tạo và đổi mới... Với nội dung kỹ năng mềm như trên, nên để hiểu và nắm vững, ta có thể dùng từ kỹ năng sống vì muốn sống tốt là phải có các kỹ năng ấy, việc nào ta kỹ năng mềm nhằm giúp học sinh, sinh viên môi trường cạnh tranh của đời sống, và nơi nào nhiều cô sống giáo dục, nào ta có thể quan tâm nên. Tuy một số nơi nào đó có các nào ta có bài bản, có chương trình chuẩn, cung cấp kiến thức có hệ thống... thông qua bài giảng trên lớp, qua hoạt động ngoài trời, hoạt động ngoại khóa, hoặc sinh viên và các hoạt động bất ngờ khác, nhưng đây vẫn là công tác giáo dục mới chưa được nghiên cứu sâu nên có nội dung và phương pháp giáo dục thích hợp với hoàn cảnh Việt Nam. Có người cho rằng kỹ năng sống cũng như học bơi,

muốn biết bơi phải xuống nước tập bơi, chèo thuyền trên bờ nhìn mà biết nước. Ngoài ra, giáo dục kỹ năng sống sẽ được hình thành một cách tự nhiên và hiệu quả trong những môi trường hoạt động cụ thể. Do vậy, các bài giảng trên lớp chỉ góp phần nâng cao nhận thức, chỉ chờ đợi nhận xét cho học sinh, sinh viên có hành vi. Hơn nữa việc giáo dục kỹ năng sống không phải là số lượng nhất, và nội dung giảng dạy phải có kiến thức tâm lý và xã hội sâu rộng. Một thực tế khác cho thấy, ở nhà trường việc coi trọng môn lý thuyết nên thì có con cái mới nhờ giáo dục công dân, giáo dục quốc phòng, thể dục, công nghệ... thông tin coi nhẹ. Các hoạt động ngoài trời cũng bị tình hình hoặc bỏ qua. Ngay trong chương trình ở các trường đại học và trung học, phần giáo dục và nhận xét kỹ năng sống cũng chưa được quan tâm đúng mức. Trong xã hội khi nhận xét học sinh, sinh viên cũng chủ yếu dựa vào điểm số trong các kỳ thi. Việc các phòng tin tức trên các kênh truyền hình tích cực người bỏ tại nạn trong bão lụt hay tại nạn giao thông nếu rất hạn chế và có biệt. Ngoài ra, ở phần thông tin số mới học và số tiết học trong mỗi tuần qua nhiều, nên việc giáo dục kỹ năng sống chỉ có thể long ghep vào chương trình các môn học khác và các hoạt động của các tổ chức Đoàn, Đội. Do vậy, việc giáo dục kỹ năng sống trong trường phổ thông mới tập trung vào một số nội dung cốt lõi toàn cầu như phòng chống ma túy và HIV/AIDS, bạo lực và môi trường, giáo dục sức khỏe và thanh niên... mang tính chuyên đề và không thông xuyên, nên tính bền vững không cao.

Nếu giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên mang lại hiệu quả và những giá trị thiết thực, nội dung cần có sự quan tâm đúng mức từ phía nhà trường, thầy giáo, cô giáo, cũng như các nhà quản lý giáo dục

Thứ nhất, cần có sự thay đổi sâu sắc trong nhận thức về vai trò của giáo dục kỹ năng sống trong học sinh, sinh viên. Bởi chính bản thân họ phải nhận thấy rằng giáo dục kỹ năng sống là một nhu cầu thiết yếu trong quá trình học tập và nhận xét nhận thức của mình. Khi họ thấy đây thực sự là nhu cầu, thì họ sẽ coi

người cô, thái độ hạnh phúc tích cực hơn trong thời hiện đại sống. Bên cạnh nội dung trong cũng cần coi trọng giải pháp thích hợp trong việc giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên trong quá trình nào đó, giáo dục tài năng và mình.

*Thời hai*, không nên chèn chui vào giáo dục các kiến thức khoa học, mà cần thời gian giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên một cách hài hòa, tối thiểu với nhiều phương pháp đa dạng, như học sinh, sinh viên có thể ứng dụng phù hợp với những vấn đề trong học tập và sinh hoạt. Về bản chất, đây là thời gian việc nói mỗi phương pháp dạy và học. Trong nội dung mỗi vấn đề cần nắm vững các kiến thức, giảm lý thuyết, tăng thời gian vận dụng, gắn với thực tiễn cuộc sống. Đối với các phương pháp dạy học trong các nhà trường là đưa trẻ em vào các hoạt động tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh... Ở mỗi lứa tuổi khác nhau, có sự khác biệt trong trình độ giáo dục khác nhau như: bậc tiểu học tập trung vào giáo dục các kỹ năng nghe, nói, đọc, viết và tính toán, năng lực coi trọng những môn các kỹ năng xã hội và các kỹ năng tổ chức; bậc trung học cơ sở hình thành các năng lực cơ bản như thích nghi, hạnh phúc, ứng dụng đời sống; bậc trung học phổ thông hình thành các năng lực hành động có hiệu quả thích ứng, giao tiếp, ứng dụng đời sống và tự nhận giải pháp phân tích, và ở bậc cao đẳng, đại học cần hình thành các kỹ năng tích cực trong xã hội hiện đại, xây dựng những hành vi lành mạnh, loại bỏ những thói quen tiêu cực, nên tạo điều kiện giúp người học có các kiến thức, kỹ năng, thái độ và các kỹ năng thích hợp, có khả năng tìm ra những cách ứng phó tích cực trong tình huống gây căng thẳng, biết cách giải tỏa cảm xúc và làm chủ bản thân, luôn trau dồi kỹ năng suy nghĩ tích cực, kỹ năng giao tiếp, kỹ năng tự nhận thức cảm xúc của bản thân...

*Thời ba*, không thể áp dụng các phương pháp của một môn học cụ thể vào giáo dục kỹ năng sống chung trong nhà trường. Vì kỹ năng sống không phải là môn học nhất định mà là một

nội dung cần giáo dục trong nhà trường. Có thể tích hợp các kỹ năng sống vào các môn học khác nhau nhờ hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp, môn học giáo dục công dân ở trường phổ thông; có thể chia thành các vấn đề phù hợp với nội dung sinh hoạt theo từng thời điểm, chủ đề... chẳng hạn như: kỹ năng tổ chức học tập, tham gia các hoạt động tại trường, nơi công cộng và tại gia đình, kỹ năng khai thác thông tin, ra quyết định và giao tiếp, ứng dụng... Ở một số chuyên ngành trong các trường cao đẳng, đại học. Vì thế giáo dục kỹ năng sống trong nhà trường cần bao gồm cả hai thông, không bỏ chấp vại

*Thời tư*, nội dung giáo dục giảng dạy kỹ năng sống cần có kỹ năng, kiến thức sâu, rộng, bản thân cũng phải làm tốt công việc của mình, lối sống. Vì vậy, cần nào đó, bồi dưỡng thông dụng cho mỗi người giáo viên về những nội dung, phương pháp, sao cho đáp ứng được yêu cầu về giáo dục kỹ năng sống trong từng giai đoạn, từng thời kỳ phát triển, bao gồm giáo dục toàn diện cho học sinh, sinh viên trong nhà trường.

*Thời năm*, trong bối cảnh hội nhập kinh tế quốc tế này mạnh mẽ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, một nguồn nhân lực chất lượng cao đang là một nhu cầu hết sức cấp thiết. Nếu tạo ra nguồn nhân lực có chất lượng cao này, hơn bao giờ hết, giáo dục và đào tạo cần hướng đến mức tiêu chuẩn phát triển toàn diện những giá trị của mỗi cá nhân giúp cho con người có năng lực để sống hiện đại, năng lực có năng lực để sống một cuộc sống có chất lượng và hạnh phúc. Giáo dục kỹ năng sống cho học sinh, sinh viên là vấn đề rất quan trọng, cần phải được coi trọng của ngành giáo dục và đào tạo, cũng như của toàn xã hội. Từ nội dung giải pháp phù hợp từng cấp học, từng mức tiêu chuẩn nội dung môn học và bối cảnh dạy học... nhằm giúp cho học sinh, sinh viên phát triển năng lực các kiến thức, thái độ kỹ năng cần có trong cuộc sống và học tập, góp phần thực hiện mục tiêu giáo dục toàn diện cho mỗi học sinh, sinh viên.